

Національний авіаційний університет). Том 1. Тернопіль: Вектор, 2022. С. 281–283.

5. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. К.: МВС України, 2012. 42 с.

6. Про оперативно-розшукову діяльність : закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ із змін. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 03.10.2022).

7. Тарасенко В. Є. Взаємодія органів досудового розслідування з іншими органами і підрозділами Національної поліції України в запобіганні, виявленні та розслідуванні злочинів : навчальний посібник / Д. В. Головін, О. В. Поліщук, В. Є. Тарасенко. Одеса : ОДУВС, 2017. 104 с.

Тарасенко В.Є.

*Професор кафедри кримінального процесу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Одеського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор*

Грекова І.В.

*Детектив другого відділу детективів
Головного підрозділу детективів
Національного антикорупційного бюро України
кандидат юридичних наук*

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ФУНКЦІЇ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Після вступу в дію чинного КПК України в його положеннях не достатньо приділено уваги процесуальним функціям оперативних підрозділів, як сторони обвинувачення. Їхній аналіз дозволяє виділити декілька основних напрямів діяльності оперативних підрозділів у кримінальному провадженні, зокрема, на стадії досудового розслідування. Основним серед них можна вважати виконання оперативним підрозділом слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій за дорученням слідчого. Слідчий органу досудового розслідування уповноважений доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам [3, ч. 3 ст. 40]. Потрібно зазначити, що згідно КПК, у межах кримінального провадження практично всі оперативно-розшукові заходи, що передбачені законом «Про оперативно-розшукову діяльність» і пов'язані з обмеженням конституційних прав громадян [1, ч. 2 ст. 30, ч. 2 ст. 31, ч. 2 ст. 32; 2], здійснюються у формі негласних слідчих (розшукових) дій [3, гл. 21]. Доручення на їх проведення, як правило, надсилаються начальнику оперативного підрозділу у письмовій формі і є обов'язковими для виконання [3, ч. 3 ст. 41].

Під час виконання доручень слідчого працівник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого [3, ч. 2 ст. 41]. При цьому працівники оперативних підрозділів можуть приймати участь у проведенні окремих слідчих (розшукових) дій, що проводить слідчий. У практичній діяльності слідчі Національної поліції найчастіше залучають працівників оперативних підрозділів при реагуванні на заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення, зокрема, до проведення таких слідчих (розшукових) дій, як огляд місцевості, приміщення, речей, документів [3, ст. 237], огляд трупа [3, ст. 238, 239] тощо. У складі слідчо-оперативної групи працівники оперативних підрозділів проводять опитування громадян, які проживають неподалік від місця події, здійснюють обстеження прилеглої території, встановлюють осіб, причетних до вчинення злочинів, а також очевидців події, потерпілих тощо [5, ч. 2, п. 9]. Допомога оперативних працівників може бути використана слідчим і на подальшому етапі розслідування: під час обшуку [3, ст. 234] з метою забезпечення сприятливих умов для його проведення та забезпечення безпеки учасників обшуку, при затримання особи без ухвали слідчого судді, суду [3, ст. 207, 208] та тимчасовому вилученні майна [3, ст. 167, 168], при проведенні слідчого експерименту [3, ст. 240], коли потрібна допомога у відтворенні обстановки певної події та інших випадках. Участь оперативних працівників засвідчується відповідним записом у протоколі слідчої (розшукової) дії.

У чинному КПК передбачено можливість одержання інформації про кримінальне правопорушення не лише через надходження заяв чи повідомлень, а й шляхом самостійного виявлення слідчим, прокурором або іншою службовою особою з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про його вчинення [3, ст. 214]. Одним з одним із найбільш поширених джерел, з яких слідчі, прокурори виявляють кримінальні правопорушення, є матеріали ОРД, оскільки головним завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України. З цією метою оперативні підрозділи наділені відповідними правами, що дозволяють їм здійснювати як гласно, так і негласно заходи оперативно-розшукової діяльності та накопичувати оперативні матеріали, які відповідно до статті 10 Закону «Про ОРД» та ст. 99 Кримінального процесуального Кодексу України можуть бути доказами у кримінальному провадженні [2, ст. 10; 3, ч. 2 ст. 99]. Зазначені матеріали оперативні підрозділи передають органу досудового розслідування. Згідно вимог відомчих Інструкцій [5, розд. 3] слідчі, прокурори з дотриманням режиму таємності ознайомлюються з матеріалами ОРД, оцінюють їх та надають рекомендацій щодо їх достатності, а можливо і фіксації додаткових фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб, які засвідчують наявність в їх діях ознак злочину з метою внесення отриманих відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань та початку розслідування [3, ч. 1 ст. 214]. У матеріалах ОРД також можуть бути зафіксовані факти протиправної діяльності відносно учасників кримінального судочинства, оскільки серед підстав для заведення оперативно-розшукової справи передбачено наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за

допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про реальну загрозу життю, здоров'ю, житлу, майну працівників суду і правоохоронних органів у зв'язку з їх службовою діяльністю, а також особам, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членам їх сімей та близьким родичам [2, ст. 6, 9-1; 4, ч. 2 ст. 20].

Одним із важливих завдань оперативних підрозділів у досудовому розслідуванні є встановлення місця знаходження підозрюваної особи. У разі, коли підозрюваний переховується від органів слідства з метою ухилення від кримінальної відповідальності і його місцезнаходження невідоме, то досудове розслідування може бути зупинено, а слідчий оголошує його розшук [3, ч. 2, ст. 280]. Про оголошення розшуку виноситься окрема постанова, а здійснення розшуку підозрюваного доручається саме оперативним підрозділам [3, ст. 281].

Аналогічним чином сформульовано положення ч. 1 ст. 335 КПК України: «Розшук обвинуваченого, який ухилився від суду, оголошується ухвалою суду, організація виконання якої доручається слідчому та/або прокурору» [3, ч. 1 ст. 335]. Проте, як свідчить практика, розшук обвинуваченого здійснюється саме оперативними підрозділами.

Працівники оперативних підрозділів, як уповноважені службові особи відповідно до ч. 1 ст. 208 КПК України мають право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, у випадках:

- 1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;
- 2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин [3, ч. 1 ст. 208].

При цьому працівник оперативного підрозділу, рівно як і слідчий чи прокурор, може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223 і ст. 236 КПК України. Результати такого особистого обшуку фіксуються у протоколі затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, згідно ч. 5 ст. 208 КПК України [3, ч. 5 ст. 208].

Потрібно зазначити, що ч. 3 ст. 333 КПК України передбачає можливість проведення слідчих (розшукових) дій під час судового провадження відповідним органом досудового розслідування за дорученням суду. Зазначимо, що положення ст. 333 КПК України не заперечують проведення під час судового провадження негласних слідчих (розшукових) дій [7, с. 213]. Так, ч. 5 ст. 333 КПК наголошує, що слідчі (розшукові) дії, що проводяться на виконання доручення суду, здійснюються в порядку, передбаченому главами 20 та 21 КПК [3, ч. 5 ст. 333]. У свою чергу, глава 21 КПК визначає процесуальні засади проведення суто негласних слідчих (розшукових) дій. До того ж, ч. 1 ст. 246 КПК визначає негласні слідчі (розшукові) дії як різновид слідчих (розшукових) дій. Таким чином, застосування усього спектру негласних слідчих (розшукових) дій охоплюється конструкцією норми ст. 333 КПК України, а безпосереднє їх

проведення здійснюється оперативними підрозділами, оскільки тільки вони володіють відповідними можливостями.

Окрім цього, оперативні підрозділи у кримінальному провадженні виконують завдання, що безпосередньо не передбачені нормами КПК України, зокрема, здійснюють оперативне супроводження кримінального провадження з метою встановлення осіб, які причетні до вчинення тяжких чи особливо тяжких злочинів, вирішують завдання із подолання протидії розслідуванню та забезпечення безпеки учасників кримінального провадження, встановлюють причини та умови вчинення злочинів.

На підставі вищевикладеного можна дійти висновку, що оперативні підрозділи виконують у кримінальному провадженні коло важливих процесуальних функцій, але положення ст. 41 КПК не в повному обсязі регламентують їхні повноваження з огляду на фактично виконувані ними завдання. На нашу думку, ч. 1 ст. 41 КПК України має виглядати наступним чином:

«Оперативні підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України уповноважені:

- здійснювати слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора, та приймати участь у тих слідчих (розшукових) діях, що проводяться слідчим, прокурором;
- проводити негласні слідчі (розшукові) дії за письмовим дорученням слідчого, прокурора;
- здійснювати розшук підозрюваного за постановою слідчого, прокурора та обвинуваченого за ухвалою суду;
- затримувати осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення;
- формувати матеріали оперативно-розшукової діяльності, що можуть бути підставою для початку досудового розслідування та використовуватися як докази у кримінальному провадженні;
- проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії під час судового провадження за дорученням суду;
- здійснювати оперативне супроводження кримінальних проваджень та встановлювати осіб, які причетні до вчинення тяжких чи особливо тяжких злочинів;
- вирішувати завдання з подолання протидії розслідуванню та забезпечення безпеки учасників кримінального провадження;
- встановлювати причини та умови вчинення злочинів та здійснювати інші повноваження, передбачені цим Кодексом».

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення: 05.10.2022).

2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 05.10.2022).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. : URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 05.10.2022).
4. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: закон України від 23 грудня 1993 р. : URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>. (дата звернення: 05.10.2022).
5. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України № 575 від 07 серпня 2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 05.10.2022).
6. Тарасенко В.Є., Тарасенко Р.В. Правові засади діяльності кримінальної поліції в інтересах кримінального судочинства : монографія. Одеса, 2018. 240 с.
7. Албул С.В. Негласні слідчі (розшукові) дії: навчальний посібник / С.В. Албул, С.А. Дроботов, Г.І. Масяйкін, Д.М. Павлов; за заг. ред. С.А. Дроботова. К.: Інститут УДО України Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, 2022. 472 с.

Тіхонов С.В.

*Завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ*

Василинчук В.І.

*Професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України*

АНАЛІТИЧНИЙ ВИСНОВОК У ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Стрімкий розвиток технологій та їх застосування у повсякденному житті зумовив необхідність існування в правоохоронних органах працівників, які вміють використовувати у розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень інформацію накопичену в обладнанні операторів стільникового зв'язку, мережі Інтернет, інтелектуальних відеокамерах, різноманітних месенджерах, сучасних платіжних системах і т. і.

Ці працівники - аналітики або кримінальні аналітики, існують у кожному уповноваженому оперативному підрозділі та володіють спеціальними знаннями методами та програмним забезпеченням, необхідними для пошуку, обробки, аналізу, збереження та візуалізації інформації, що з'являється завдяки застосуванню людьми технологій, у формі, зручній для сприйняття осіб, які компетентні приймати відповідні рішення у оперативно-розшуковій діяльності (далі ОРД) та кримінальному процесі.